https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.11.026
УДК 339.137.2:32]:336.012.23
JEL: D53, E61, F62, G18

Ю.М. УМАНЦІВ, д-р екон. наук, проф.,
професор кафедри економічної теорії та конкурентної політики
Державний торговельно-економічний університет
вул. Кіото, 19, 02156, Київ, Україна
e-mail: y.umantsiv@knute.edu.ua
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-0788-7110
Д.Б. ШКУРОПАДСЬКА, д-р філософії,
старший викладач кафедри економічної теорії та конкурентної політики
Державний торговельно-економічний університет
вул. Кіото, 19, 02156, Київ, Україна
e-mail: diana.shkuropadska2016@knute.edu.ua
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-6883-711X

ІНСТИТУЦІЙНІ ДЕТЕРМІНАНТИ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Проаналізовано напрями реалізації конкурентної політики держави на ринку фінансових послуг. Розглянуто різноманітні теоретичні аспекти макроекономічного аналізу конкурентної політики, ідентифіковано її інституційні детермінанти на ринку фінансових послуг України. Висвітлено вплив глобалізаційних процесів на реалізацію національної конкурентної політики, обґрунтовано напрями її удосконалення на ринку фінансових послуг України за умов новітніх глобальних трансформацій.

***Ключові слова**: конкурентна політика; ринок фінансових послуг; інституційні детермінанти; глобалізація; порушення конкурентного законодавства на ринку фінансових послуг.*

Формування конкурентоспроможного ринку фінансових послуг — один із засадничих пріоритетів досягнення системи національних інтересів України в глобальному вимірі економічних відносин. Саме ринок фінансових послуг здатен акумулювати необхідні ресурси і виконувати макроекономічну функцію, пов'язану з трансформацією заощаджень у інвестиції. Для виходу української економіки на траєкторію стійкого зростання і стабільного розвитку необхідними є теоретична концептуалізація напрямів розроблення й реалізація стратегії, спрямованої на вдосконалення конкурентної політики на ринку фінансових послуг в умовах глобалізації. Розвиток повноцінного рин-

Цитування: Уманців Ю.М., Шкуропадська Д.Б. Інституційні детермінанти конкурентної політики на ринку фінансових послуг. *Економіка України*. 2022. № 11. С. 26—46. https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.11.026

ку фінансових послуг, спроможного задовольняти запити економічних суб'єктів у період післявоєнного відновлення, стане необхідною умовою подолання глибинних негативних наслідків, спричинених воєнними діями.

Проблематика аналізу інституційних детермінант конкурентної політики на ринку фінансових послуг являє собою актуальний і перспективний дослідницький напрям. Вона є важливою як у теоретичному контексті, так і в практичному вимірі. Обґрунтування напрямів реалізації конкурентної політики на ринку фінансових послуг є особливо актуальним у країнах з ринками, що формуються, до яких належить і Україна. При цьому йдеться про розширення фінансової і ресурсної бази суб'єктів ринку, зниження ціни капіталу, диверсифікацію ризиків, інвестиційну підтримку економічного зростання, вдосконалення інституційної структури фінансового сектору, подолання проявів інформаційної асиметрії, стимулювання добросовісної конкуренції, трансфер найкращого інструментарію менеджменту. Натомість існує ціла низка негативних ефектів, пов'язаних із зростанням волатильності й концентрації ринків фінансових послуг, ризиками валютної нестабільності, проблемами відпливу капіталу, поглибленням структурних деформацій, перш за все, через збільшення обсягів спекулятивних активів [1, с. 5—6]. Переплетіння національних тенденцій фінансового сектору зі світовими закономірностями функціонування воєнної економіки обумовлює необхідність пошуку основних детермінант модифікації конкурентної політики на ринку фінансових послуг України і коригування діяльності національних регуляторних інституцій під час війни.

Різноманітні теоретичні аспекти аналізу конкурентної політики на ринку фінансових послуг висвітлено в працях багатьох українських і зарубіжних учених. У фундаментальній монографії, підготовленій за участі науковців ДТЕУ, розкрито неоднозначний і асиметричний вплив глобалізації на розвиток національної фінансової системи за умов формування глобальних регуляторних механізмів [2]. А. Цанакі досліджує динаміку конкуренції на окремих сегментах ринку в контексті аналізу спільної власності інституційних інвесторів, які займають невеликі паралельні позиції у капіталі кількох конкуруючих фірм у галузях з високим рівнем концентрації [3]. А. Банал-Естаньоль, Н. Бут, Дж. Селдеслахтс аналізують вплив фінансової кризи на процеси активізації участі держави в капіталі банківських установ. Автори розкривають особливості розвитку банківських систем США і Європи крізь призму впливу участі держави в банківському капіталі на динаміку конкуренції на ринках фінансових послуг [4].

Науковці з Хорватії досліджують дію процесів концентрації банківського капіталу на ефективність функціонування комерційних банків на прикладі Північної Македонії [5]. У статті іспанського вченого Ф. Гонсалеса аналізується вплив змін у типах банківської макропруденційної політики на конкуренцію і стабільність функціонування банків. Використовуючи базу даних з понад 2500 зареєстрованих банків з 52 країн, дослідник виявив, що посилення орієнтованої на банки макропруденційної політики в середньому посилює як банківську конкуренцію, так і стабільність. Однак між політиками і країнами існують відмінності. Політика, заснована на пропозиції позик і ліквідності, посилює банківську конкуренцію, тоді як політика на основі капіталу й податків — зменшує. Жорсткіші законодавчі обмеження щодо входу і

діяльності в країні згладжують позитивний і посилюють негативний вплив макропруденційної політики на банківську конкуренцію [6]. Досліджують інфраструктуру фінансового ринку в контексті її модернізації на основі використання кращих світових практик Н. Шелудько і С. Шишков [7]. Аналізують проблематику реструктуризації українського ринку небанківських фінансових послуг і окреслюють основні напрями їх вирішення на основі Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 р. К. Клименко і М. Савостьяненко [8]. Водночас системний аналіз векторів реалізації конкурентної політики на ринку фінансових послуг є нагальною проблемою. Актуальність зазначеного спектра питань підвищується й у зв'язку з повномасштабною агресією РФ проти України, оскільки ринок фінансових послуг є тією сферою, яка зазнає вкрай відчутного впливу наслідків воєнних дій.

Отже, **мета статті** — визначити інституційні детермінанти конкурентної політики на ринку фінансових послуг за сучасних умов.

Протягом XXI ст. розвиток регуляторних механізмів на ринку фінансових послуг здійснювався на тлі активної цифрової трансформації підприємницької моделі його суб'єктів, що стало надважливою інституційною детермінантою. Активізація розвитку таких технологій обумовлена діями регуляторів, спрямованими на підвищення дієвості інструментів нагляду після фінансових криз і зростання витрат на дотримання нових нормативних вимог. Використання зазначених технологій допомагає фінансовим установам відстежувати системні ризики, зумовлені масштабуванням даних. Світова фінансова криза 2008—2009 рр. прискорила розвиток регуляторних технологій, оскільки післякризове підвищення нормативних вимог на ринку фінансових послуг значною мірою посилило державний нагляд [9]. Регулювання ринку фінансових послуг спрямовувалося на пошук векторів дотримання нових нормативних вимог щодо звітності, управління даними про ризики, контролю транзакцій і автоматизації на основі великих даних, прикладного програмування, штучного інтелекту, інтелектуально-хмарних обчислень тощо [10].

Починаючи з 2019—2020 рр. ринок фінансових послуг поступово переходить до моделі розвитку, яка передбачає посилення конфіденційності даних і стимулювання доброчесної поведінки суб'єктів. Така регуляторна модель спрямована на розв'язання проблем прогнозування ризиків. В Європейському Союзі розвиток ринку фінансових послуг супроводжується посиленням вимог до регуляторної звітності, запроваджених після глобальної фінансово-економічної кризи для контролю за системними ризиками і змінами в поведінці суб'єктів ринку, сприянням відкритому банкінгу для інтенсифікації конкуренції. Розвиток європейських фінансових інститутів перебуває під впливом положень про захист даних, директив про ринки фінансових інструментів і платіжні послуги. На відміну від ЄС, у США підхід до регулювання розкриття інформації орієнтується на передачу даних споживачам за одночасного обмеження їх використання регулятором [10; 11; 12].

З огляду на це, слід звернути увагу на ухвалення Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року[1] (далі — Стратегія), спрямованої у

[1] Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. *Національний банк України.* 2021. 31 бер. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini-do-2025-roku-7686 (дата звернення: 25.07.2022).

першу чергу на задоволення потреб споживачів фінансових послуг, які повинні перебувати в центрі уваги всіх суб'єктів ринку. З цією метою останні покликані активно взаємодіяти між собою, пропонуючи послуги високого рівня. Злагоджена робота суб'єктів, що ґрунтується на відкритості, прозорості й добросовісній конкуренції, є основою формування конкурентоспроможного ринку фінансових послуг України. Реалізація Стратегії створить умови для сталого розвитку національного ринку, його стійкості при інтеграції до світового фінансового простору, сформує надійне підґрунтя для задоволення потреб споживачів у якісних фінансових послугах, зниження вартості й збільшення строковості фінансових ресурсів, а також для підвищення конкурентоспроможності української економіки в цілому.

Реалізації Стратегії покликана сприяти і конкурентна політика на ринку фінансових послуг, яку можна визначити як діяльність держави із створення, підтримання й розвитку сприятливого конкурентного середовища у фінансовій сфері з метою забезпечення ефективного руху фінансових, кредитних і грошових ресурсів, а також захисту добросовісної конкуренції. Ефективність конкуренції і гарантування захисту прав споживачів забезпечуються завдяки чіткому дотриманню, розмежуванню і виконанню функцій відповідальними органами державної влади і місцевого самоврядування щодо реалізації конкурентної політики. Таке розмежування реалізується на основі:

- моніторингу передумов і стану конкурентного середовища на ринку фінансових послуг;
- забезпечення проконкурентного характеру економічної політики держави;
- удосконалення засад державного захисту економічної конкуренції на ринку фінансових послуг;
- забезпечення моніторингу державної допомоги суб'єктам ринку фінансових послуг і здійснення контролю за допустимістю такої допомоги для конкуренції;
- удосконалення державного регулювання монополізованих сегментів ринку фінансових послуг.

Серед усіх показників надійності роботи суб'єктів ринку фінансових послуг найновішим для українських умов є показник дотримання компанією належної ринкової поведінки. Ідеться про такий формат провадження діяльності суб'єктом ринку, який передбачає його відкритість, прозорість, бездоганну ділову репутацію власників і менеджменту, доброчесність і справедливе ставлення до клієнтів, добросовісну конкуренцію, недопущення шахрайства та іншої протиправної діяльності, а також належну внутрішню організацію фінансової установи, яка забезпечує контроль за дотриманням правил. Належна ринкова поведінка також полягає в дотриманні його суб'єктами законодавства із захисту прав споживачів фінансових послуг. Нагляд за поведінкою на ринку фінансових послуг сприяє його збалансованому розвитку, добросовісній конкуренції, захисту клієнтів від оманливих практик, шахрайства, протиправних дій, попереджує зловживання монопольним становищем, створює умови для появи нових інноваційних послуг тощо [13; 14; 15].

Необхідною передумовою використання регуляторних механізмів на ринку фінансових послуг є суперечність між дедалі глобальнішим характером діяльності його суб'єктів і локальністю державного регулювання, оскіль-

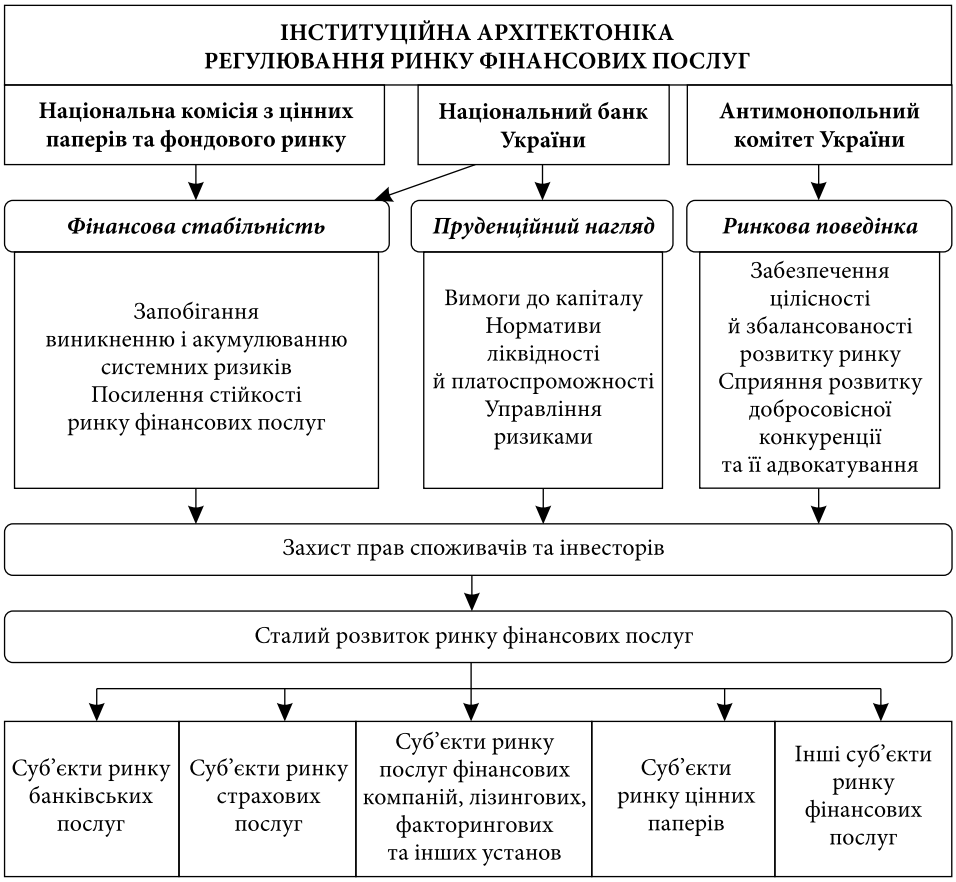

Рис. 1. Інституційна архітектоніка регулювання ринку фінансових послуг
Джерело: розроблено і побудовано авторами.

ки органи нагляду здебільшого є національними інституціями. Ефективне державне регулювання ринку фінансових послуг передбачає визначення його мети, завдань і методів їх досягнення. Ціллю державного регулювання ринку фінансових послуг перш за все є забезпечення оптимальності, раціональності та збалансованості його функціонування. При цьому фундаментальне значення має координація діяльності Національного банку України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку й Антимонопольного комітету України (рис. 1).

Важливою інституційною детермінантою регулювання ринку фінансових послуг повинні стати сприяння забезпеченню стабільності функціонування і зміцненню стійкості його суб'єктів, орієнтації діяльності на виконання пріоритетних завдань розвитку економіки і підвищення добробуту домашніх господарств, а також створення системи гарантій захисту інтересів споживачів. При реалізації конкурентної політики на ринку фінансових послуг важливим є дотримання таких принципів, як реалізація правил чесної конкуренції, забезпечення фінансової стабільності, підвищення рівня задоволення потреб споживачів, сприяння розвитку конкурентоспроможної економіки. Державне регулювання і нагляд повинні доповнювати ринко-

ві заходи. Пруденційний нагляд на мікроекономічному рівні сприяє розвитку конкуренції, а конкурентна політика, у свою чергу, доповнює систему регулювання і нагляду з боку НБУ. Основними цілями конкурентної політики на ринку фінансових послуг, зокрема, є такі, як підтримання стабільності й довіри до ринку на основі забезпечення платоспроможності його суб'єктів, попередження системного ризику (тобто ризику того, що банкрутство одного чи кількох суб'єктів спричинить кризу ринку в цілому), захист усіх клієнтів від надмірного ризику збитків, що виникає внаслідок банкрутства, шахрайства, маніпуляцій та інших видів порушень, забезпечення ефективного, надійного і результативного функціонування ринку, включаючи вплив ринкових конкурентних сил (рис. 2).

Необхідно звернути увагу на те, що конкуренція на ринку фінансових послуг визначається низкою інституційних детермінант. До найбільш характерних з них можна віднести існування значної кількості різновидів такої конкуренції, що різняться інтенсивністю у зв'язку з високим ступенем диверсифікації продуктів і послуг, а також наявність значного контролю з боку державних органів, що обмежує можливості суб'єктів ринку використовувати ціну як чинник у конкурентному протистоянні. За таких умов одними з найвагоміших конкурентних переваг стають якість продуктів і послуг, присутність на ринку продуктів і послуг різних суб'єктів, які є практично досконалими замінниками. Однак поза фінансовою сферою замінників не існує і міжгалузева конкуренція здійснюється лише завдяки переміщенню капіталу.

Для ринку фінансових послуг важливою детермінантою міжгалузевої конкуренції є перелив капіталу. Однак для цього існують певні обмеження — вхідні й вихідні бар'єри. До вхідних бар'єрів належать обмеження для започаткування діяльності на ринку нових конкурентів. Слід зазначити, що для ринку фінансових послуг такими обмеженнями перш за все є правові регламенти діяльності (встановлення мінімального розміру статутного капіталу, ліцензування діяльності тощо), обмеженість доступу до джерел фінансових ресурсів, диференціація продуктів (зберегти стійкий стан на ринку можуть лише інститути, спроможні надавати широкий перелік послуг), необхідність здійснення значних витрат на зміну лояльності споживачів (ідеться про вагомі витрати на формування і стимулювання попиту). До вихідних бар'єрів належать перешкоди, які виникають на шляху суб'єктів ринку фінансових послуг при їх прагненні залишити певний сегмент ринку (втрата потенційних інвестицій, протидія державних інституцій, профспілок, споживачів).

Істотний вплив на формування теоретико-методологічного базису конкурентної політики на ринку фінансових послуг справила теорія інформації. При цьому посередницька функція банків як головних суб'єктів ринку фінансових послуг була доповнена функцією збирання, обробки інформації та моніторингом фінансового стану споживачів. Слід згадати й про теорію делегованого моніторингу, відповідно до якої банк є особливим видом посередника, що спеціалізується на обробці інформації про ризики. Що більший масив інформації збирає банк, то ефективнішим є здійснюваний ним моніторинг ризиків. Решта учасників ринку довіряють йому моніторинг позичальника. Із зростанням диверсифікації банківського портфеля витрати де-

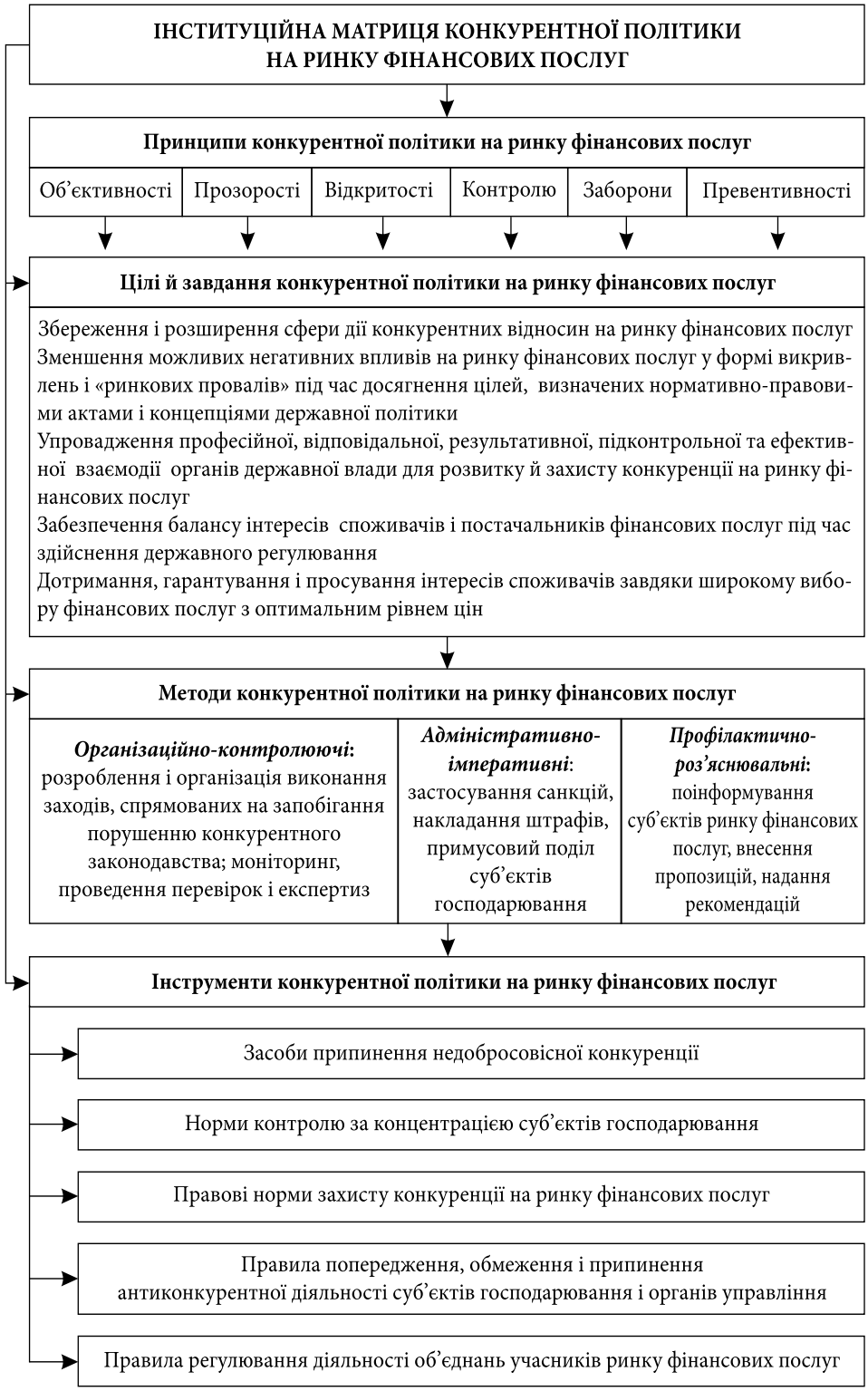

Рис. 2. Інституційна матриця конкурентної політики на ринку фінансових послуг
Джерело: розроблено і побудовано авторами.

легованого моніторингу наближаються до нуля. Дохід банку утворюється за рахунок економії на масштабі обробки інформації. У такий спосіб банки усувають інформаційну асиметрію між постачальником і одержувачем фінансових ресурсів, а результатом банківської діяльності стає сигнал організованим ринкам про кредитоспроможність позичальника. Таке делегування є вигідним для дрібних вкладників, для яких витрати самостійного аналізу позичальника є дуже значними [16].

Теорія делегованого моніторингу дає можливість зробити важливі висновки про структуру ринку фінансових послуг. Наявність інформаційної асиметрії визначає необхідність бар'єру для входу на ринок. Діючі суб'єкти ринку вже проінформовані про ризики споживачів послуг, тоді як новий учасник перебуває в стані повної невизначеності. З метою недопущення невиконання своїх зобов'язань, а отже, і кризи для нових учасників ринку, має бути встановлений досить високий вхідний бар'єр. Він може набувати форми вимог до обсягу власного капіталу або нормативів, які спроможні виконати лише великі суб'єкти ринку із значними обсягами ресурсів. На основі цього можна дійти висновку про те, що на оптимальному ринку фінансових послуг має працювати невелика кількість учасників. За таких умов вони здатні успішно підтримувати свою фінансову стабільність, у них більше можливостей для диверсифікації, нижчими є витрати інвестування активів; великим фінансовим установам легше заощаджувати на масштабах [17]. Зазначимо також, що вихідні передумови всіх теорій, які обґрунтовують скорочення кількості учасників-конкурентів, мають мікроекономічний зміст. При цьому вони часто не беруть до уваги можливості появи монополії та олігополії на ринку.

Глобалізація є суттєвою інституційною детермінантою національної конкурентної політики на ринку фінансових послуг. Фінансово-економічна інтеграція слугує сучасною формою світової співпраці й необхідною умовою розвитку країни. Щоразу більше виявляється потреба в транскордонних гармонізації і координації національних систем регулювання ринку фінансових послуг [18; 19]. Проведений аналіз засвідчив, що процес глобалізації світової економіки істотно впливає на стан конкуренції на національному ринку фінансових послуг. З огляду на відкритість національної економіки, ринок фінансових послуг України переживає процес прискорення інтеграції через розширення присутності на ньому іноземного капіталу. Прихід іноземного капіталу з належною репутацією — важливий чинник розвитку українського ринку фінансових послуг. Іноземний капітал приносить в Україну сучасні фінансові технології, нові фінансові продукти, культуру корпоративного управління, що сприяє підвищенню рівня конкуренції. Водночас до основних потенційних негативних наслідків присутності іноземних суб'єктів на українському ринку слід віднести ймовірність зосередження іноземних банків лише на спекулятивній діяльності, надмірний тиск на фінансово нестійку банківську систему, підвищення чутливості банківської системи країни до світових фінансових криз, загострення проблеми управління фінансовими потоками, імовірність збільшення операцій з відмивання «брудних» грошей [20; 21].

Трансформація національного ринку фінансових послуг під впливом європейської інтеграції і глобалізації повинна відбуватися разом із зростанням

конкурентоспроможності його суб'єктів. Отже, основним завданням системи регулювання ринку фінансових послуг має бути знаходження оптимального поєднання його інтегрованості у світову фінансову систему з механізмами, що перешкоджають відпливу національного капіталу з країни, і, навпаки, з такими, що використовують цю інтегрованість для залучення капіталів ззовні. Зазначена норма повинна мати позитивні наслідки для ринку фінансових послуг України, такі як підвищення рівня обслуговування у фінансовій системі, скорочення строків операцій, розширення спектра послуг і вдосконалення технології їх надання, збільшення обсягів кредитування, стимулювання через розвиток конкуренції, зміцнення української фінансової системи на основі реструктуризації та концентрації капіталу [22]. Таким чином, можна стверджувати, що конкурентна політика на ринку фінансових послуг України має враховувати закономірності глобалізації світових ринків.

Вагомою інституційною детермінантою інтеграції національного ринку фінансових послуг у світовий мають стати концентрація капіталу і зростання рівня капіталізації суб'єктів ринку. Посилення конкуренції на ринку фінансових послуг України в перспективі повинно сприяти поступовому зниженню вартості фінансових ресурсів і зростанню їх доступності для економічних суб'єктів. Сьогодні одним з найважливіших питань ринку фінансових послуг України є підвищення рівня капіталізації його суб'єктів. Нині нагромадження фінансового капіталу у світі здійснюється, насамперед, за допомогою реструктуризації і реорганізації, приєднання, злиття й поглинання, створення різноманітних об'єднань. Постійний процес консолідації капіталу призвів до появи великих фінансових груп. Не викликає заперечень той факт, що в Україні існує об'єктивна необхідність у консолідації фінансового капіталу. Цілеспрямована діяльність щодо подальшої активізації реорганізаційних процесів на ринку спонукатиме до пошуку шляхів додержання вимог підтримки достатності капіталу на рівні, встановленому Базельськими стандартами [19; 20].

В Україні комплекс заходів макроекономічного реагування на приплив іноземного капіталу слід спрямувати в першу чергу на підвищення рівня капіталізації суб'єктів ринку і вдосконалення системи управління ризиками. Однак такі заходи не повинні позначатися на обсягах інвестицій, необхідних для структурної трансформації економіки і підвищення її конкурентоспроможності [23]. Обов'язковою умовою успішного розвитку ринку фінансових послуг України є чесна і добросовісна конкуренція, забезпечення якої передбачає зміцнення ринкових принципів діяльності, формування адекватної нормативно-правової бази їх функціонування, а також контроль за виконанням вимог законодавства про захист економічної конкуренції. При цьому дії держави мають бути спрямовані на створення рівних умов для всіх суб'єктів, сприяння розвитку ефективної конкуренції, а також уникнення ситуацій, коли суб'єкти ринку ухвалюють рішення під тиском [24].

Об'єктом постійної уваги Антимонопольного комітету України повинен стати моніторинг рішень і дій органів влади всіх рівнів, якщо вони перешкоджають розвитку конкуренції на ринку фінансових послуг України. Проведений аналіз звітів Антимонопольного комітету України (АМКУ, далі — Комітет) дає підстави для цілого ряду висновків щодо реалізації конкурентної

політики на ринку фінансових послуг. Так, зокрема, АМКУ було розпочато і завершено справу про порушення законодавства про захист економічної конкуренції АТ «Державний ощадний банк України» і встановлено, що в період з червня 2016 р. по грудень 2021 р. банк посідав монопольне становище на ринку послуг з відкриття і ведення карткових рахунків «Картка киянина» з часткою 100%. Лише він проводив оформлення «Картки киянина» для мешканців Києва. У результаті дій АМКУ були виявлені порушення, які полягали в обов'язковому підключенні послуги смс-інформування як умови отримання «Картки киянина» і під час реєстрації у системі дистанційного банківського обслуговування (Ощад 24/7) [2].

Тимчасовою адміністративною колегією АМКУ 30 жовтня 2020 р. було розглянуто порушення АТ «Державний ощадний банк України» у вигляді ненадання інформації у встановлений строк на його вимогу. Ощадбанк не надав інформації для збирання доказів і доведення (або спростування) ознак порушення у вигляді здійснення концентрації без дозволу органів Комітету, який проводив розслідування дотримання вимог законодавства при одержанні Ощадбанком у власність активів, які мають ознаки єдиного майнового комплексу, шляхом стягнення звернення на заставне майно. Відмова банку надати інформацію на запит АМКУ унеможливила встановлення фактів і завершення розслідування, що призвело до неможливості виконання Комітетом покладених на нього обов'язків відповідно до законодавства [3].

Ще одним прикладом порушення конкурентного законодавства на ринку фінансових послуг є встановлення АМКУ фактів поширення АТ «Ідея Банк» на вивісках і в друкованих листівках у своїх відділеннях, пресі, на рекламних носіях, у соціальних мережах інформації про надання кредитів «під повний 0%». Насправді ж Комітетом встановлено, що банк не видавав кредити «під повний 0%», відтак ця інформація вводила споживачів в оману. Крім того, банк не зазначав усіх умов надання кредиту поруч з його рекламою, хоча це є обов'язковим відповідно до законодавства. За порушення ст. 151 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» Комітет наклав на АТ «Ідея Банк» штраф на загальну суму 4088,066 тис. грн [4].

Ще один приклад. Відповідно до законодавства України, встановлено зобов'язання забезпечити обов'язкове особисте страхування пасажирів від нещасних випадків на транспорті. На залізничному транспорті виконання такого зобов'язання покладено на АТ «Укрзалізниця». До АМКУ звернулася страхова компанія «Рідна», що брала участь у відкритому конкурсі з відбору

---

[2] Звіт Антимонопольного комітету України за 2019 рік. URL: https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/5e7/b2b/61d/5e7b2b61dcf08200345915.pdf; Звіт Антимонопольного комітету України за 2020 рік. URL: https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/605/4a0/e26/6054a0e268fc0702551413.pdf; Звіт 2021. *Антимонопольний комітет України.* 2022. 12 трав. URL: https://amcu.gov.ua/pro-nas/zvitnist/richni-zviti/zvit-2021 (дата звернення 25.07.2022); Звіт про результати дослідження ринку банківських послуг у контексті порушення принципу конкурентного нейтралітету шляхом прийняття законодавчих та нормативно-правових актів, якими банки державного сектору наділяються виключними правами на надання банківських послуг в окремих сегментах ринку банківських послуг. Антимонопольний комітет України, 2020. 72 с. URL: https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/5fa/005/38a/5fa00538a9171513164556.pdf

[3] Там само.

[4] Там само.

страхової компанії для здійснення обов'язкового особистого страхування пасажирів від нещасних випадків на залізничному транспорті, який проводила «Укрзалізниця» у січні 2018 р. Однак результати конкурсу в листопаді 2018 р. так і не було оголошено. АМКУ визнав дії «Укрзалізниці» такими, що полягали в:

• установленні розмірів базових критеріїв відбору страхової компанії (розмірів страхового платежу і відрахувань на фінансування запобіжних заходів, спрямованих на зменшення проявів травматизму на транспорті) для страхування пасажирів від нещасних випадків на маршрутах відповідного сполучення, максимально наближених до визначених законодавством їх граничних значень, і нездійсненні оцінки конкурсних пропозицій за чіткими критеріями;

• проведенні оцінки конкурсних пропозицій лише за критеріями розміру комісійної винагороди і премії за високий стан безпеки перевезень і встановленні мінімального значення вказаних показників на рівні 15%;

• передбаченні оголошення в конкурсній документації результатів конкурсу протягом трьох робочих днів з дати їх затвердження правлінням «Укрзалізниці». При цьому відсутність термінів, у які правління має затверджувати результати конкурсу, може справляти негативний вплив на конкуренцію на ринку і містити ознаки порушення законодавства про захист економічної конкуренції, передбачені ч. 1 ст. 15 і п. 3 ст. 50 Закону України «Про захист економічної конкуренції», у вигляді антиконкурентних дій органу адміністративно-господарського управління та контролю, які можуть призвести до недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції [5].

З метою припинення дій, які містять ознаки порушення законодавства про захист економічної конкуренції, усунення причин їх виникнення і умов, що їм сприяють, АМКУ надав «Укрзалізниці» обов'язкові для розгляду рекомендації щодо вжиття заходів для проведення відкритого конкурсу з відбору страхової компанії, яка надаватиме відповідні послуги за чіткими, прозорими і недискримінаційними критеріями, що забезпечать можливість страховикам конкурувати з метою здобуття переваг завдяки власним досягненням на ринку, а також з визначенням строків вчинення відповідних дій, пов'язаних з оцінкою конкурсних пропозицій, затвердженням результатів конкурсу та їх оголошенням [6].

На основі проведеного аналізу можна дійти висновку, що саме конкуренція є важливою детермінантою стабільності ринку фінансових послуг зокрема і економіки в цілому. Вона сприяє підвищенню якості послуг і динамічному розвитку ринку. З огляду на це, забезпечення умов добросовісної конкуренції з боку держави має бути одним з головних пріоритетів в Україні. Для ефективного функціонування ринку АМКУ вивчає можливість перегляду бар'єрів входження за певних умов. З метою недопущення порушень принципу конкурентної нейтральності при регулюванні ринку фінансових послуг Комітетом надано пропозиції Кабінету Міністрів України стосовно

[5] Там само.

[6] Антимонопольний комітет України. Річний звіт за 2019 рік. URL: https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/5e7/b2b/61d/5e7b2b61dcf08200345915.pdf

доручення центральним органам влади зменшити або усунути бар'єри для розвитку конкуренції на окремих сегментах ринку.

Необхідно також сформулювати комплекс заходів з покращення інформаційного забезпечення, зниження рівня інформаційної асиметрії та підвищення відкритості суб'єктів ринку. Для вдосконалення нормативно-правової бази регулювання конкуренції на ринку фінансових послуг можна виокремити два основних завдання — створення сприятливих умов для мобілізації заощаджень і розвитку підприємництва, а також забезпечення добросовісної конкуренції, адже система регулювання не завжди сприяє цьому. Крім того, немає достатніх стимулів і умов для формування широкого спектра сучасних фінансових продуктів, які б заохочували розбудову конкурентоспроможної національної економіки. Вагому роль у регулюванні конкуренції у багатьох країнах відіграють галузеві асоціації, об'єднання, спілки, які спільними зусиллями забезпечують адвокатування конкуренції. Сама діяльність таких органів сприяє тому, що конкуренція переходить із сфери суперництва і протистояння у сферу співпраці [9; 14].

Співвідношення між ступенем концентрації активів і стабільністю ринку фінансових послуг є вагомою інституційною детермінантою конкуренції і конкурентної політики. З одного боку, висока концентрація капіталу на ринку призводить до зростання процентної маржі й підвищує ризик монополізації. З іншого, за наявності занадто великої кількості суб'єктів ринку посилюється ризик втрати стійкості всієї системи, знижується рентабельність бізнесу, виникає загроза невідповідності ресурсної бази умовам виконання зобов'язань перед клієнтами [14; 16]. Саме тому розвиток засад формування оптимального конкурентного середовища на ринку фінансових послуг України є необхідною передумовою виконання ним функцій забезпечення високих темпів стійкого економічного зростання.

З огляду на значні частки банків державного сектору в окремих сегментах ринку фінансових послуг та їх можливість впливати на вектори його подальшого розвитку, актуальним є питання недопущення спотворення конкуренції на ринку, а також формування умов, які унеможливили б здійснення ними погодженої поведінки або вирішального впливу на ринок. Згідно з відповідним розпорядженням Кабінету Міністрів України [7], визначено місію банків державного сектору під час воєнного стану і в період післявоєнного відновлення економіки, яка «полягає в активній участі в забезпеченні фінансової стабільності України, підтримці й стабільності функціонування банківського сектору, забезпеченні фінансування пріоритетних галузей економіки та безперебійного функціонування підприємств (об'єктів) критичної інфраструктури, у тому числі таких, що знаходяться у державній власності» [8]. Найважливішими пріоритетами діяльності банків державного сек-

---

[7] Про схвалення основних (стратегічних) напрямів діяльності банків державного сектору на період воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 356-р від 07.05.2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/356-2022-%D1%80#Text

[8] Основні (стратегічні) напрями діяльності банків державного сектору на період дії воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96%D0%9D%D0%B0%D0%BF%D1%80%D1%8F%D0%BC.pdf

тору визначено фінансування суб'єктів підприємництва і домашніх господарств, які постраждали внаслідок збройної агресії, аграрної сфери (і суміжних галузей) з метою забезпечення продовольчої безпеки, підприємств та об'єктів критичної інфраструктури, харчової промисловості, підприємств роздрібної торгівлі продовольчого сегмента, інфраструктурних проєктів, спрямованих на відновлення і розвиток об'єктів інфраструктури, формування нових логістичних маршрутів; виробничих потужностей для імпортозаміщення і релокації суб'єктів господарювання (рис. 3).

Проведений аналіз дозволяє цілком обґрунтовано стверджувати, що глибока фінансово-економічна криза, обумовлена повномасштабною агресією РФ проти України, матиме негативні й тривалі наслідки для ринку фінансових послуг. Проте банки успішно протистоять викликам війни завдяки акумульованому заздалегідь запасу міцності, виваженим діям НБУ і проведеним раніше реформам сектору. З огляду на величезні масштаби реалізації фінансових ризиків і втрати банками капіталу, Національний банк України тимчасово перейшов до політики регуляторного послаблення. При цьому регулятор вимагає прозорого і правдивого відображення фінансового стану банків та небанківських фінансових установ, що створить підґрунтя для впровадження виваженого графіка відновлення ринку. У 2022 р. очікуються падіння ВВП України більш як на третину і суттєве прискорення темпів інфляції, що перевищуватимуть 30%. Зниження економічної активності матиме тривалий негативний вплив на доходи бізнесу і населення, а отже, і на якість кредитного портфеля банків. Це також призведе до зменшення попиту на послуги суб'єктів ринку. Вперше за п'ять років фінансовий сектор став збитковим через різке збільшення відрахувань у резерви. У подальшому збитки банків від кредитного ризику лише зростатимуть. За прогнозами НБУ, банки внаслідок кризи втратять щонайменше 20% кредитного портфеля, а з метою покриття цих збитків використовуватимуть капітал. Оскільки запас останнього напередодні повномасштабної війни значно перевищував мінімально необхідні рівні, українські банки мають високий запас міцності. Значна частина великих банків зможе зберегти операційну ефективність і згодом поповнити капітал, використовуючи отриманий з часом прибуток. Для часткового вивільнення капіталу банків НБУ закликає їх проводити більш виважену кредитну політику і сформувати більший запас капіталу, який може бути використаний у період кризи.

Небанківські фінансові установи виявилися менш готовими до викликів війни порівняно з банками і гірше впоралися з операційними ризиками. Проте в усіх сегментах небанківського фінансового ринку залишаються компанії, які продовжують безперервно надавати якісні послуги. НБУ дає змогу учасникам ринку відновитися й поки що не застосовує заходів впливу за низку порушень. Водночас небанківські фінансово-кредитні установи повинні мобілізувати власні ресурси для відновлення й зберігати прозорість у відображенні фінансового стану [9].

На основі проведеного аналізу Звіту про роботу із зверненнями споживачів фінансових послуг за II квартал 2022 р. можна дійти висновку про сут-

[9] Звіт про фінансову стабільність, червень 2022 р. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H1.pdf?v=4

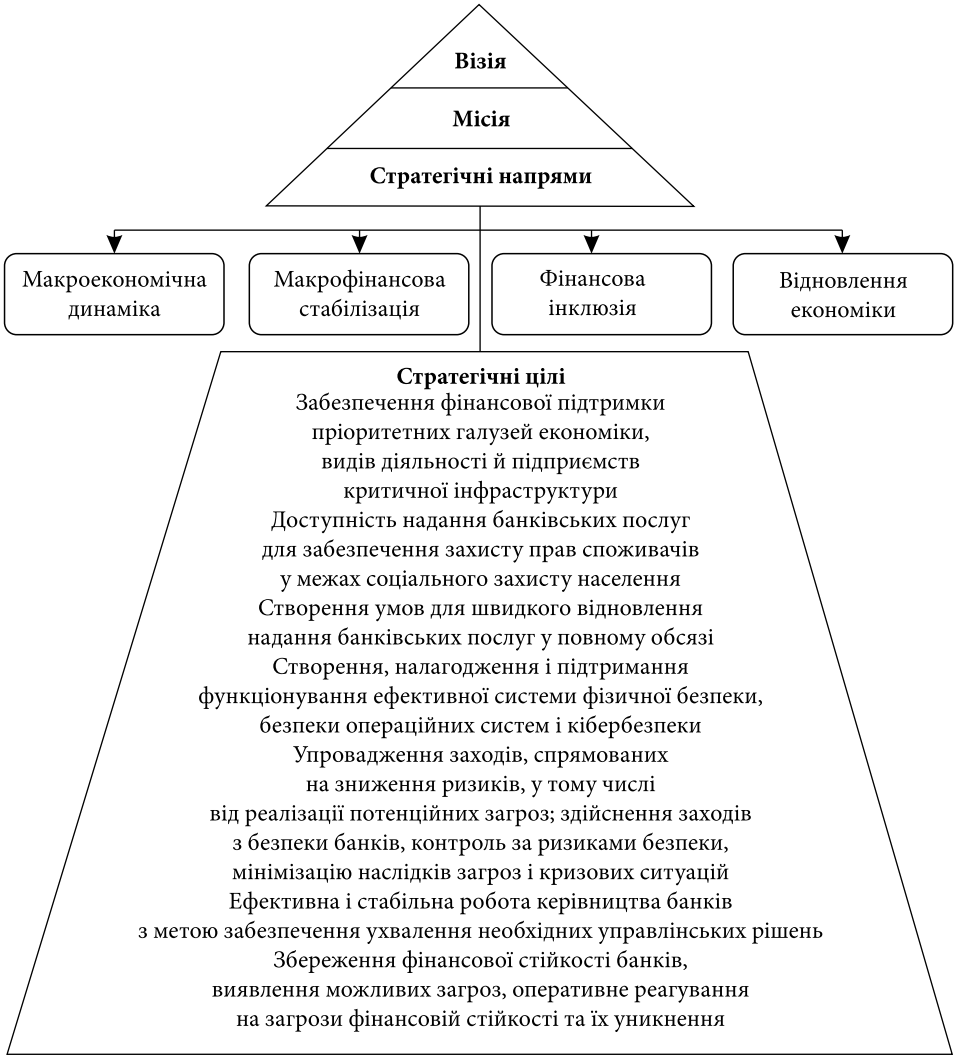

Рис. 3. Стратегічні напрями діяльності банків державного сектору України під час дії воєнного стану і в період післявоєнного відновлення економіки
Джерело: побудовано авторами за: Про схвалення основних (стратегічних) напрямів діяльності банків державного сектору на період воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 356-р від 07.05.2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/356-2022-%D1%80#Text; Основні (стратегічні) напрями діяльності банків державного сектору на період дії воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96%D0%9D%D0%B0%D0%BF%D1%80%D1%8F%D0%BC.pdf

тєве зменшення кількості письмових і усних звернень до Національного банку України, що можна пояснити тимчасовим припиненням діяльності ряду фінансових установ через повномасштабну війну в Україні. Щодо діяльності банків надійшло 2566 письмових звернень і 4237 дзвінків. Найпоширенішими питаннями, які стосувалися діяльності банків, стали кредитні канікули на час воєнного стану — 614 звернень, блокування й арешти

Система заходів з адвокатування конкуренції на ринку фінансових послуг України

Захід	Зміст заходу
Забезпечення гарантій споживачам	Запровадження і контроль дотримання вимог нормативних актів, покликаних забезпечити захист прав споживачів фінансового сектору, в поєднанні з транспарентністю фінансових даних і своєчасною обробкою скарг формують підґрунтя для підвищення загального рівня довіри клієнтів до ринку фінансових послуг
Запровадження програм, які сприяють підвищенню загального рівня фінансової грамотності домашніх господарств	Проведення додаткових тренінгів, курсів, семінарів та інших освітніх заходів, покликаних не тільки донести до широкого загалу зміст певної фінансової операції, послуги чи продукту, а й усвідомити власну цінність і користь від активної фінансової діяльності
Постійний моніторинг динаміки показників фінансової спроможності суб'єктів ринку фінансових послуг	Здійснення моніторингу фінансового стану учасників ринку і своєчасне поінформування споживачів про загрози банкрутства фінансових інститутів сприятимуть високому рівню довіри клієнтів до фінансової системи
Запровадження різноманітних фінансових «екосистем», у яких мають бути створені умови для досягнення очікуваних результатів усіма суб'єктами фінансових відносин	Стимулювання виходу на ринок фінансових послуг цілого ряду нефінансових інститутів (громадських організацій, аналітичних центрів, навчальних закладів і наукових установ), покликаних сприяти додатковому залученню населення до фінансової сфери
Забезпечення сумісності фінансових систем	Сприяння інтегрованості різних фінансових систем, що дозволить об'єднувати споживачів шляхом створення мережі контактів і платформ для здійснення фінансових операцій

Джерело: розроблено авторами.

рахунків — 510, проблеми з переказом — 287, шахрайство з використанням електронних платіжних засобів та їх реквізитів — 143, обмеження, пов'язані з мораторієм на транскордонні перекази, — 104 звернення. У II кварталі 2022 р. споживачі зверталися до НБУ щодо роботи більш як 200 небанківських фінансових установ. У цілому отримано й опрацьовано 2226 письмових і 631 усне звернення. Найбільшу кількість письмових звернень — 1512 — становили питання щодо діяльності мікрофінансових компаній. Найпоширенішими питаннями, пов'язаними з діяльністю небанківських фінансових установ, стали звернення з приводу врегулювання прострочених боргів — 738 звернень, кредитних канікул на час воєнного стану — 584, невиплати страхового відшкодування — 557, незгоди з розміром страхового відшкодування — 64, шахрайства з використанням персональних даних громадян — 61 звернення. Так, більшість звернень щодо діяльності страхових компаній

стосувалася спорів, коли споживач отримував відшкодування не в повному обсязі або не отримував зовсім. Причини таких явищ є різними — від порушень законодавства з боку страховика до надання неправдивих відомостей про настання страхового випадку з боку споживача. Крім того, розмір відшкодування матеріальних збитків може відрізнятися від фактичних через експертний висновок залученого фахівця страхової компанії[10].

Вагомими інституційними детермінантами формування ефективної моделі конкурентної політики на ринку фінансових послуг мають стати принципи, розроблені міжнародними організаціями у сфері нагляду й контролю за фінансовими ринками, а саме Базельським комітетом з нагляду за банківською діяльністю, Міжнародною організацією комісій з цінних паперів і Міжнародною асоціацією страхових наглядів, Фінансовою комісією з проблем відмивання капіталів і Комітетом з питань платіжних і розрахункових систем. Ідеться про принципи прозорості, фінансової стабільності, платоспроможності й відповідальності. У цьому зв'язку слід звернути увагу на реалізацію Антимонопольним комітетом України політики у сфері адвокатування конкуренції на ринку фінансових послуг, метою якої є сприяння конкуренції та посилення захисту прав споживачів. Адвокатування конкуренції має здійснюватися не лише державними органами, а й суб'єктами господарювання і громадськими організаціями.

Сьогодні система регулювання конкурентних відносин об'єднаннями підприємців або громадськими організаціями залишається вкрай слабкою. Потрібно усвідомлювати, що більш широке залучення саморегулівних організацій сприятиме гармонізації відносин і поглибленню співпраці між державою, споживачами і фінансовими інституціями. Доцільно залучати соціальні та культурні інститути для підтримки конкурентної політики, поширення соціальної реклами щодо переваг проведення чесної конкурентної боротьби. Самі суб'єкти ринку можуть допомагати в поширенні інформації про переваги добросовісної конкуренції (табл.). Ефективним засобом для посилення конкурентної культури населення може стати запровадження у вищих навчальних закладах України дисципліни «Конкурентна політика на ринку фінансових послуг», а також проведення семінарів про переваги добросовісної конкуренції серед широких кіл громадськості.

Конкурентна політика, яка будується виключно на примусових механізмах шляхом виявлення і боротьби з порушеннями конкурентного законодавства з боку суб'єктів господарювання, сьогодні є неефективною і досить витратною. Саме тому в усіх розвинутих країнах запроваджуються механізми та інструменти адвокатування конкуренції, яке поступово перетворюється на важливу інституційну детермінанту конкурентної політики. Метою адвокатування конкуренції є створення такої ефективної системи поінформування всіх учасників ринку щодо можливостей використання законодавства, що стосується економічної конкуренції, з метою захисту прав споживачів послуг, підвищення інституційної спроможності державних інститу-

[10] Захист прав споживачів фінансових послуг: робота зі зверненнями і запитами на публічну інформацію у 2 кварталі 2022 року. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/ZG_2022-Q2.pdf?v=4 (дата звернення: 22.08.2022).

ції у цій сфері, максимального розширення сфери конкурентної політики, підвищення інтересу до неї наукової та освітянської спільноти, залучення учасників ринку. Для сприяння розвитку й захисту конкуренції на українському ринку фінансових послуг варто комплексно поєднати державний контроль з боку компетентних органів за недопущенням порушень законодавства із захисту у сфері конкуренції із заходами, спрямованими на адвокатування конкуренції і підвищення рівня загальної конкурентної культури суспільства, а також залучення необхідних інститутів громадськості до активної діяльності заради формування й реалізації ефективної конкурентної політики держави.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження можна дійти висновку, що засадничими детермінантами досягнення належного рівня конкурентних відносин між суб'єктами ринку фінансових послуг є розроблення і реалізація адекватної та збалансованої конкурентної політики держави. В Україні створено законодавчу базу й сформовано організаційні засади для реалізації ефективної державної конкурентної політики, проте поглиблення ринкових перетворень постійно породжує нові проблеми у сфері конкурентної політики, які потребують удосконалених підходів до їх вирішення. Тому питання запобігання монополізму, підтримання й розвитку економічної конкуренції на ринку фінансових послуг мають і надалі залишатись у фокусі економічної політики. Визначальними інституційними детермінантами формування ефективної конкурентної політики на ринку фінансових послуг України повинні стати принципи і підходи, розроблені міжнародними інституціями щодо нагляду і контролю за ринками. Ці детермінанти передбачають підвищення рівня прозорості, фінансової стабільності, платоспроможності та соціальної відповідальності суб'єктів ринку.

В Україні функцію здійснення конкурентної політики держави покладено на Антимонопольний комітет України. НБУ і НКЦПФР опосередковано впливають на встановлення пропорцій у конкурентному середовищі через систему бар'єрів для входу, нормативів і обов'язкових умов діяльності суб'єктів ринку. Забезпечення конкурентного середовища на ринку має доповнюватися комплексом функцій Національного банку України у сфері нагляду і регулювання стабільної діяльності суб'єктів, визначених законодавством. При цьому важливим є зміцнення інституційної спроможності всіх регуляторів ринку фінансових послуг.

Дослідження інституційних детермінант конкурентної політики на ринку фінансових послуг дало змогу визначити основні, серед яких зростання залежності від екзогенних чинників, недосконалість стандартів поширення інформації та її асиметрія, порушення прав споживачів, низький рівень довіри до суб'єктів ринку, динамічний розвиток фінансових інновацій. Інституційне середовище детермінує особливості функціонування ринку фінансових послуг, при цьому в разі його розбалансованості розвиток національної економіки неможливий. Завдання вирішення ідентифікованих проблем перш за все покладається на державні інститути, водночас і споживачі фі-

нансових послуг мають брати активну участь у постійному моніторингу діяльності суб'єктів ринку.

Необхідно активніше використовувати можливості адвокатування конкуренції на основі формування ефективної системи поінформування всіх учасників ринку щодо можливостей використання законодавства, яке захищає економічну конкуренцію на ринку фінансових послуг, з метою дотримання прав споживачів, розширення інституційної спроможності державних інституцій у цій сфері, максимального розширення сфери конкурентної політики, посилення інтересу наукової та освітянської спільноти до конкуренції, залучення учасників ринку. Стратегічні напрями конкурентної політики, зокрема, щодо формування конкурентоспроможного середовища діяльності суб'єктів ринку фінансових послуг, векторів здійснення конкурентної політики, застосування заходів впливу до порушників конкурентного законодавства потребують подальших поглиблених і системних теоретичних досліджень з урахуванням надбань світової економічної думки. Ретельних досліджень потребуватимуть також аспекти визначення напрямів впливу наслідків воєнних дій на ринок фінансових послуг України і здійснення конкурентної політики на ньому в період післявоєнного відновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бублик Є.О. Фінансова відкритість транзитивних економік. Моногр. Київ, Ін-т екон. та прогнозув. НАН України, 2020. 324 с.
2. Сіденко В.Р., Скрипниченко М.І., Пономаренко В.С. та ін. Інституційна трансформація фінансово-економічної системи України в умовах глобалізації. Моногр. За заг. ред. В.Р. Сіденка. Київ, Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. 648 с.
3. Tzanaki A. Varieties and Mechanisms of Common Ownership: A Calibration Exercise for Competition Policy. *Journal of Competition Law & Economics*. 2022. Vol. 18. Iss. 1. P. 168—254. https://doi.org/10.1093/joclec/nhab028
4. Banal-Estanol A., Boot N., Seldeslachts J. Common Ownership Patterns in the European Banking Sector — The Impact of the Financial Crisis. *Journal of Competition Law & Economics*. 2022. Vol. 18. Iss. 1. P. 135—167. https://doi.org/10.1093/joclec/nhab023
5. Fotova Cikovic K., Lozic J., Guzovski M. Do mergers and acquisitions improve bank efficiency? Evidence from North Macedonia. *Journal of International Studies*. 2022. Vol. 15. No. 2. P. 77—93. https://doi.org/10.14254/2071-8330.2022/15-2/6
6. Gonzalez F. Macroprudential policies and bank competition: International bank-level evidence. *Journal of Financial Stability*. 2022. Vol. 58. 100967. doi.org/10.1016/j.jfs.2021.100967
7. Шелудько Н.М., Шишков С.Є. Інфраструктура фінансового ринку в Україні: наслідки законодавчого оновлення. *Фінанси України*. 2021. № 9. С. 70—98. doi.org/10.33763/finukr2021.09.070
8. Клименко К.В., Савостьяненко М.В. Формування системи стратегічного регулювання ринку небанківських фінансових послуг в Україні. *Фінанси України*. 2021. № 4. С. 65—83. doi.org/10.33763/finukr2021.04.065
9. Сорос Дж. На захист відкритого суспільства. Пер. з англ. І. Возняка. Харків, Віват, 2021. 224 с.
10. Індустрія фінансових послуг в умовах «нової реальності». Моногр. За ред. Н.М. Шелудько. Київ, Ін-т екон. та прогнозув. НАН України, 2021. 142 с. URL: http://ief.org.ua/docs/mg/357.pdf
11. Янсіті М., Лахані К. Конкуренція за доби штучного інтелекту. Пер. з англ. Ю. Григоренко. Київ, BookChef, 2021. 304 с.
12. Липов В.В. Суперечності віртуальної конкуренції як результат алгоритмізації управління на цифрових платформах: інституційний контекст. *Економічна теорія*. 2022. № 1. С. 26—44. https://doi.org/10.15407/etet2022.01.026

13. Уманців Ю.М., Міняйло О.І. Фінансовий ринок в системі економічних відносин. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2015. № 5. С. 72—82.
14. Малий І.Й., Королюк Т.О. Макрорегулювання фінансового сектору. Моногр. Київ, КНЕУ, 2015. 304 с.
15. Нікітенко В. Протидія шахрайству у банківській сфері. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2022. № 1. С. 76—85. https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022(120)07
16. Шелудько С.А., Абгарян М.Г. Конкуренція на ринку фінансових послуг України в умовах трансформації регуляторної моделі. *Фінансовий простір*. 2020. № 4. С. 89—96. https://doi.org/10.18371/fp.4(40).2020.221690
17. Diamond D.W. Liquidity, Banks, and Markets. *Journal of Political Economy*. 1997. Vol. 105. P. 928—956. https://doi.org/10.1086/262099
18. Louis N.N.J. Liquidity Trap in Developing Economy: The Case of CEMAC. *Open Journal of Business and Management*. 2021. Vol. 9. No. 6. P. 3036—3052. https://doi.org/10.4236/ojbm.2021.96170
19. Дороніна І.І. Регулювання фінансового ринку в Україні та ЄС. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 7. С. 70—76. https://doi.org/10.32702/2306-6814.2019.7.70
20. Danylyshyn B., Bohdan I. Monetary policy during the wartime: How to ensure macroeconomic stability. *Investment Management and Financial Innovations*. 2022. Vol. 19. Iss. 2. P. 344—359. https://doi.org/10.21511/imfi.19(2).2022.30
21. Mazaraki A., Melnyk T. Economic security strategy of Ukraine in the context of global transformations. *Herald of Kyiv National University of Trade and Economics*. 2021. No. 6. P. 4—27. https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2021(140)01
22. Уманців Ю.М., Золіна Д.О. Макроекономічний вимір національної конкурентоспроможності за умов глобалізації. *Економічна теорія та право*. 2022. № 2. С. 47—71. https://doi.org/10.31359/2411-5584-2022-49-2-47
23. Жаліло Я.А., Базилюк Я.Б., Собкевич О.В. та ін. Стратегічна ціна російської агресії для економіки України. За наук. ред. Я.А. Жаліла. Київ, НІСД, 2022. 67 с.
24. Yudaruddin R. Bank concentration and stability in Central Asia: the effect of capital regulation and financial freedom. *Journal of Eastern European and Central Asian Research*. 2022. Vol. 9. No. 2. P. 206—206. https://doi.org/10.15549/jeecar.v9i2.733

Надійшла 05.09.2022
Прорецензована 22.09.2022
Доопрацьована 18.10.2022
Підписана до друку 20.10.2022

REFERENCES

1. Bublyk Ye.O. Financial openness of transitive economies. Kyiv, 2020 [in Ukrainian].
2. Sidenko V.R., Skrypnychenko M.I., Ponomarenko V.S. et al. Institutional transformation of the financial and economic system of Ukraine in the conditions of globalization. Kyiv, 2017 [in Ukrainian].
3. Tzanaki A. Varieties and Mechanisms of Common Ownership: A Calibration Exercise for Competition Policy. *Journal of Competition Law & Economics*, 2022, Vol. 18, Iss. 1, pp. 168-254. https://doi.org/10.1093/joclec/nhab028
4. Banal-Estanol A., Boot N., Seldeslachts J. Common Ownership Patterns in the European Banking Sector — The Impact of the Financial Crisis. *Journal of Competition Law & Economics*, 2022, Vol. 18, Iss. 1, pp. 135-167. https://doi.org/10.1093/joclec/nhab023
5. Fotova Cikovic K., Lozic J., Guzovski M. Do mergers and acquisitions improve bank efficiency? Evidence from North Macedonia. *Journal of International Studies*, 2022, Vol. 15, No. 2, pp. 77-93. https://doi.org/10.14254/2071-8330.2022/15-2/6
6. Gonzalez F. Macroprudential policies and bank competition: International bank-level evidence. *Journal of Financial Stability*, 2022, Vol. 58, 100967. https://doi.org/10.1016/j.jfs.2021.100967
7. Sheludko N., Shishkov S. Financial market infrastructure in Ukraine: consequences of legislative update. *Finance of Ukraine*, 2021, No. 9, pp. 70-98. https://doi.org/10.33763/finukr2021.09.070 [in Ukrainian].

8. Klymenko K., Savostianenko M. Formation of the system of strategic regulation of the market of non-bank financial services in Ukraine. *Finance of Ukraine*, 2021, No. 4, pp. 65-83. https://doi.org/10.33763/finukr2021.04.065 [in Ukrainian].
9. Soros G. In defense of open society. Kharkiv, 2021 [in Ukrainian].
10. The financial services industry in the «new reality». N.M. Sheludko (Ed.). Kyiv, 2021, available at: http://ief.org.ua/docs/mg/357.pdf [in Ukrainian].
11. Iansiti M., Lakhani K.R. Competing in the Age of AI. Kyiv, BookChef, 2021 [in Ukrainian].
12. Lypov V. Contradictions of virtual competition as a result of algorithmization of management on digital platforms: institutional context. *Economic Theory*, 2022, No. 1, pp. 26-44. https://doi.org/10.15407/etet2022.01.026 [in Ukrainian].
13. Umantsiv Y., Miniailo O. Financial market in the economic relations. *Herald of Kyiv National University of Trade and Economics*, 2015, No. 5, pp. 72-82 [in Ukrainian].
14. Malyi I.Y., Korolyuk T.O. Macro regulation of the financial sector. Kyiv, 2015 [in Ukrainian].
15. Nikitenko V. Anti-fraud in the banking sphere. *Foreign trade: economics, finance, law,* 2022, No. 1, pp. 76-85. https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022(120)07 [in Ukrainian].
16. Sheludko S., Abharian M. Competition in the financial services market of Ukraine in terms of regulatory model's transformation. *Financial Space*, 2020, No. 4, pp. 89-96. https://doi.org/10.18371/fp.4(40).2020.221690 [in Ukrainian].
17. Diamond D.W. Liquidity, Banks, and Markets. *Journal of Political Economy*, 1997. Vol. 105, pp. 928-956. https://doi.org/10.1086/262099
18. Louis N.N.J. Liquidity Trap in Developing Economy: The Case of CEMAC. *Open Journal of Business and Management*, 2021, Vol. 9, No. 6, pp. 3036-3052. https://doi.org/10.4236/ojbm.2021.96170
19. Doronina I. Regulation of the financial market in Ukraine and the EU. *Investments: practice and experience*, 2019, No. 7, pp. 70-76. https://doi.org/10.32702/2306-6814.2019.7.70 [in Ukrainian].
20. Danylyshyn B., Bohdan I. Monetary policy during the wartime: How to ensure macroeconomic stability. *Investment Management and Financial Innovations*, 2022, Vol. 19, Iss. 2, pp. 344-359. https://doi.org/10.21511/imfi.19(2).2022.30
21. Mazaraki A., Melnyk T. Economic security strategy of Ukraine in the context of global transformations. *Herald of Kyiv National University of Trade and Economics*, 2021, No. 6, pp. 4-27. https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2021(140)01
22. Umantsiv Y.M., Zolina D.O. Macroeconomic estimation of national competitiveness under globalization. *Economic Theory and Law*, 2022, No. 2, pp. 47-71. https://doi.org/10.31359/2411-5584-2022-49-2-47 [in Ukrainian].
23. Zhalilo Ya.A., Bazylyuk Ya.B., Sobkevych O.V. et al. The strategic cost of Russian aggression for Ukraine's economy. Kyiv, 2022 [in Ukrainian].
24. Yudaruddin R. Bank concentration and stability in Central Asia: the effect of capital regulation and financial freedom. *Journal of Eastern European and Central Asian Research*, 2022, Vol. 9, No. 2, pp. 206-206. https://doi.org/10.15549/jeecar.v9i2.733

Received on September 5, 2022
Reviewed on September 22, 2022
Revised on October 18, 2022
Signed for printing on October 20, 2022

Yurii Umantsiv, Dr. Sci. (Econ.), Prof.,
Professor of the Department of Economics and Competition Policy
State University of Trade and Economics
19, Kioto St., Kyiv, 02156, Ukraine
Diana Shkuropadska, PhD,
Senior Lecturer of the Department of Economics and Competition Policy
State University of Trade and Economics
19, Kioto St., Kyiv, 02156, Ukraine

INSTITUTIONAL DETERMINANTS OF COMPETITION POLICY IN FINANCIAL SERVICES MARKET

The issue of institutional determinants of competition policy in financial services market is a relevant and promising research area, important both in theoretical context and in practical dimension. The substantiation of directions for the implementation of competition policy in financial services market is especially relevant in countries with emerging markets, to which Ukraine belongs. It is concluded that in recent years, the application of regulatory mechanisms in financial services market has become the basis of the digital transformation of its participants' business model. The acceleration in the development of such technologies is due to the actions of regulators aimed at increasing the effectiveness of supervision tools after the financial crises and the rise in cost of compliance with new regulatory requirements. The basic determinants of achieving the appropriate level of competitive relations between the participants of financial services market are the development and implementation of an adequate and balanced state competition policy. In Ukraine, a legislative framework has been created and organizational foundations have been formed for the implementation of an effective state competition policy, but the deepening of market transformations constantly creates new problems in the competition policy, solving of which requires improved approaches.

The study of institutional determinants of competition policy in financial services market allowed to identify the principal among them, such as the growing dependence on exogenous factors, the imperfection of information dissemination standards and information asymmetry, the violation of consumer rights, the deformation of norms and practices of conducting business, the low level of market entities credibility, dynamic development of financial innovations. The institutional environment determines the peculiarities of financial services market functioning, while the development of national economy is impossible when it is imbalanced. The task of solving the identified problems rests primarily on state institutions, at the same time, the consumers of financial services should actively participate in the constant monitoring of market entities activities.

***Keywords**: competition policy; financial services market; institutional determinants; globalization; violation of competition legislation in the financial services market.*

EDITORIAL POLICY AND ETHIC NORMS

Access to the contents of the journal. The journal «Economy of Ukraine» is circulated by the subscription of a printed or electronic version. The extended summary of each article is freely available on the site of the journal. The open access to the full versions of articles of the journal is allowed on the site of the Vernadsky National Library of Ukraine immadiately after their posting.

Principles. The editorial policy of the journal is based on the principles of objectivity and impartiality at the selection of manuscripts with the purpose of their publication; high exactions to the quality of scientific studies; obligation and confidentiality of the reviewing of manuscripts; compliance of the collectivity in the decision making concerning the publication of manuscripts; accessibility and immediacy of the communication with the authors; strict compliance of author's and related rights (with the conclusion of the License agreement for the use of the work with each author (coauthor)).

The prevention of illegal publications is the responsibility of each author, editor, reviewer, publisher, and organization.

Ethics of publications. The Editorial Board of the journal demands that the authors keep the appropriate level of formal and ethical rules in the preparation and the publication of scientific works submitted to the Editorial Board of the journal. These norms are determined by the quality standards for scientific articles accepted in the world scientific community, in particular, by the publication principles of the Publishing Ethics Resource Kit (PERK), recommendations of the academic publishing house Elsevier, Committee on Publication Ethics (COPE), the ethic code of Ukraine's scientists, and the work experience of foreign and Ukrainian professional communities, scientific institutions, editorial boards, and editorial staffs.

Ethic obligations of the Editorial Board of the journal

1. All members of the Editorial Board are reviewers.
2. The Editorial Board reserves the right to send a manuscript to an outer reviewer.
3. The Editorial Board is responsible for the level of the scientific content of the journal.
4. All scientific materials pass the careful selection and the «blind» reviewing. The Editorial Board reserves the right to reject a manuscript or to return it for a modification. The author must rework the manuscript in correspondence with the remarks of reviewers.
5. The Editorial Board considers all submitted manuscripts without bias, assesses properly each of them, and makes the objective decisions independent of commercial or other interests, and ensures the fair process of reviewing.
6. The Editorial Board can reject a manuscript without reviewing, by considering that it does not correspond to the profile of the journal.
7. The Editorial Board opposes the falsification, plagiarism, submission of a single work into several journals, multiple copying of article's text in different places, and misleading the community as for author's real contribution to a specific scientific work.
8. The Editorial Board has right to withdraw the published article in the case of the violation of any rights or commonly accepted norms of the scientific ethics. About such fact of the withdrawal of the article, the Editorial Board will inform the author and the organization, where such work was executed.
9. The editorial staff provides no information concerning the content of a manuscript under consideration to any persons, except for those participating in its professional assessment.
10. According to the international legislation as for the compliance of author's rights, the materials of a site cannot be reproduced completely or partially in any form (electronic or printed) without the preliminary written agreement of the Editorial Board of the journal. If the published materials are used in the context of other acts, the citation of the original source should be obligatorily made.
11. Editors, authors, and reviewers must inform about their interests, which would affect their objectivity at the editing and reviewing of the manuscripts (the case of a conflict of interests). Such can be the intellectual, financial, personal, political, or religious interests.

Ethic obligations of authors

1. The author bears the complete responsibility for the content of the article and for the very fact of its publication.
2. The author should cite those publications that had the defining influence on the essence of studies presented in the article and those that can rapidly inform the reader about the earlier works important for the comprehension of the given trend. It is necessary also to properly indicate the sources of basically significant results used in the, if those results were not got by the author his/herself.
3. The plagiarism as an original work and the submission of the earlier published article are impermissible. If such facts will occur, the author will bear the complete responsibility.
4. Coauthors of the article should be those persons who gave a weighty scientific contribution to the submitted work and share liability for the obtained results. The author submitting the manuscript for the publication is responsible for that the list of coauthors includes only those persons who correspond to the authorship criterion and takes the responsibility for the consent of other authors of the manuscript for its publication in the journal.